

Polskie badania nad twórczością Tarasa Szewczenki **(Степан Козак, *Шевченкознавчі та порівняльні студії*, Київ 2012, 566 с.)**

W 2017 profesor Stefan Kozak obchodzi swój jubileusz. Tomem, który dobrze obrazuje dokonania badacza są *Шевченкознавчі та порівняльні студії*. Jest to zbiór prac z ponad pięćdziesięciu lat. Znalazły się w nim przede wszystkim teksty przedstawiające prowadzone z różnych perspektyw badawczych analizy największego ukraińskiego romantycznego poety Tarasa Szewczenki.

Stefan Kozak całe swoje życie zawodowe poświęcił ważnym tematom literatury romantycznej. Począwszy od jego monografii *U źródeł romantyzmu i nowożytnej myśli społecznej na Ukrainie* (1978) poprzez niezwykle ważną książkę *Ukraińscy spiskowcy i mesjaniści. Bractwo Cyryla i Metodego* (1990) aż do badań wydawanych w latach dwutysięcznych, by wymienić tu chociażby *Ukraiński preromantyzm* (2003), *Polacy i Ukraińcy, Z dziejów Ukrainy. Religia, kultura, myśl społeczna* (2006) czy *Романтичний месіанізм – Сучасність. Статті. Розвідки. Лекції* (2011) i inne. W swojej pracy badawczej Stefan Kozak koncentruje się przede wszystkim na społecznych i kulturowych aspektach ukraińskiej literatury, wiele miejsca poświęcając dialogowi w jaki wschodzi ona z literaturami innych krajów, przede wszystkim polską. Takie ujęcie stało się też kluczem wydanego w Kijowie tomu.

W pierwszej części *Шевченкознавчі та порівняльні студії* znalazły się artykuły bezpośrednio poświęcone Tarasowi Szewczence. Od jego filozofii, koncepcji poety i poezji, poprzez elementy biograficzne, odniesienia twórczości poety do innych pisarzy romantycznych, na rozmaitych próbach odczytania jego spuścizny skończywszy.

Stefan Kozak pokazuje spuściznę Tarasa Szewczenki z perspektywy historiozoficznej ze szczególnym uzględnieniem wyjątkowej roli jaką w kształtowaniu się idei

romantyzmu odegrała historia. Jak pisze badacz: „Шевченко як ніхто інший мав право заявити: „Істрія мого життя становить частину історії моєї батьківщини”. Саме єдність з історією народу та його сьогочасністю створили велич цього справді народного поета.”¹

Warszawski Ukrainista analizuje również kontekst literacki powstających utworów. Badacz porównuje wykorzystywane przez nich w twórczości ukraińskie symbole i mity narodowe, przede wszystkim te związane z wolnością i Kozaczyzną. Autor przedstawia teksty, które powstały zainspirowane życiem i twórczością wielkiego Kobzarza, beletrystykę i interpretacje badań twórczości Szewczenki przede wszystkim przez humanistów polskich, ale nie tylko. Analizuje więc prace Gwidona Battaglii, Mariana Jakóbca, Władysława Kubackiego, ale też powieść Jerzego Jędrzejewicza, działalność Paulina Świącickiego oraz dorobek Jewhena Kuryliuka.

W monografii znajdziemy także odczytania wierszy Szewczenki poprzez kontekst biblijny (do którego tak często sam poeta się odwoływał) oraz filozoficzny. Dobrym tego przykładem jest rozprawa na temat idei prawdy w twórczości Kobzarza. Badacz dowodzi w niej powiązań prawdy z sacrum. Pokazuje jak wychodząc od tych wartości Szewczenko napiętnuje wszelkie zło i niesprawiedliwość. Co więcej poeta wiąże je z odpowiedzialnością za Ukrainę i Ukraińców, z której wypływa silne poczucie obowiązku walki o wolność.

Kolejną grupę tekstów stanowią te analizujące *Kobzarza* poprzez pryzmat społeczny i polityczny, przemian i często dramatycznych wydarzeń I. Połowy XIX wieku. Ukazuje czytelnikowi Szewczenkę zarówno jako poetę, ukraińskiego przywódcę duchowego, ukraińskiego patriotę, ideologa narodowego ale też co może najważniejsze jako człowieka. Pisze o nim „Ніхто з українських поетів не відважився сказати стільки гірких слів, як Шевченко. Але ніхто не мав на це такої підстави, а ще більше таланту і відваги. Це стосується не лише царсько-рабського становища, а й своєї історії і тих, що вважалися „сіллю землі” та високо носилися зі своїм галушково-шараварним патріотизмом.”²

Wreszcie autor przedstawia osobiste doświadczenie, przemyślenia i analizy zainspirowane lekturą wierszy poety, za których podsumowanie może służyć poniższe stwierdzenie: „Щоб так як Шевченко піднести особисте і народне до загальнолюдського, треба мати в собі Прометееву самовідданість, Фаустову мудрість і Гамлетові пристрасті.”³

Drugą część książki stanowią teksty pokazujące związki polsko-ukraińskie, przede wszystkim w wieku XIX. Stefan Kozak rozpoczyna jednak swoje rozważania od kontekstu historycznego. Pokazuje jak wspólne korzenie kultury chrześcijańskiej (tradycji Wschodu i Zachodu) ubogacały i jednoczyły Ruś Kijowską i Polskę Piastowską. Następnie analizuje interakcje, w które wchodziły ze sobą przedstawiciele

¹ С. Козак, *Шевченкознавчі та порівняльні студії*, Київ 2012, s. 85.

² *Ibidem*, s. 89.

³ *Ibidem*, s. 89.

obu krajów w kolejnych wiekach by wreszcie dojść do epoki preromantyzmu i romantyzmu i dalej przez wiek XIX aż do czasów współczesnych.

W swoich kolejnych tekstach badacz analizuje jak hasła epoki romantyzmu wpłynęły na wzajemne stosunki Polaków i Ukraińców. Umiłowanie kultury ludowej, powrót do starych tradycji, wzrost znaczenia historii nie tylko jako świadectwa narodu, ale także jako nauczycielki życia i in. sprawiły, że ukraiński lud stał się nie tylko centrum zainteresowania badaczy i pisarzy ukraińskich ale i polskich.

Kolejna część monografii poświęcona jest więc szkole ukraińskiej w poezji polskiej. Autor bada wkład A. Tyszyńskiego, M. Grabowskiego i Mychajły Maksymowycza w tworzenie nowej jakości w polsko-ukraińskich stosunkach kulturowych. Kozak także szczegółowo analizuje działalność kijowskiego Bractwa Cyryla i Metodego w kontekście idei wzajemności słowiańskiej.

W tomie znajdziemy też opracowania poświęcone wzajemnym relacjom poszczególnych pisarzy jak np. Adama Mickiewicza i Mychajły Kostomarowa, Petra Hułaka-Artemowskiego. Wpływ poszczególnych wydarzeń historycznych na losy obu narodów dobrze ilustruje rozdział *Відлуння листопадового повстання в українській літературі епохи романтизму*, w którym autor analizuje nie tylko kontekst literacki, ale i kulturowy oraz polityczny. Badacz dowodzi, że ukraiński duch walki zagrzewał do boju i pisarzy polskich, którzy tak jak Józef Bohdan Zaleski, Seweryn Goszczyński, Wincenty Pol, Aleksander Borkowski wstępowali w szeregi walczących w powstaniu. W *Shevchenkoznawchi ta porivnial'ni studiji* znalazła się także analiza powieści ludowych Józefa Ignacego Kraszewskiego, działalności Paulina Świącickiego, Jana Zachariasiewicza, Zygmunta Miłkowskiego i in. Zamieszczono badania Stefana Kozaka nad ukraińskimi inspiracjami Michała Grabowskiego ze szczególnym uwzględnieniem pieśni ludowych. Godny polecenia jest także rozdział poświęcony polsko-ukraińskim stosunkom w działalności Mychajły Drahmanowa.

Ważne miejsce w tomie zajmują tematy dwudziestowieczne: twórczość Vincenza i jego fascynacja światem Huculszczyzny, a także rola i miejsce badań ukrainoznawczych w Polsce, a więc Ukraińskiego Instytutu w Warszawie oraz ukrainistyki powojennych, w tym przede wszystkim Katedry Ukrainistyki Uniwersytetu Warszawskiego.

Tom *Szewczenkoznawchi ta porivnial'ni studii* jest zbiorem artykułów z jednej strony poświęconych największemu ukraińskiemu poecie romantycznemu, z drugiej zaś stosunkom polsko-ukraińskim, dialogowi między narodami, przyjaźniom twórców, ale i momentom spornym. Autor nie ucieka bowiem od problemów trudnych jak np. w rozdziale *„Білі плами” в найновішій історії польсько-українських політично-культурних зв'язків*. Biorąc do ręki wydany w Kijowie tom czytelnik ma możliwość zapoznania się nie tylko z szerokim wachlarzem tematów badań Stefana Kozaka, ale przede wszystkim przeczytania rzetelnych analiz na wiele ważkich kwestii dotyczących obu naszych narodów.